

9. Ehrlich L. Poland and Danzig. The Case of Poland. – London, 1925–9 p.
10. Сильченко Н.В. Закон: Проблемы этимологии, социологии и логики / Под ред. С.Ф. Сокола. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 119 с.
11. Мовчан А.П. Кодификация и прогрессивное развитие международного права. – Москва, 1972. – 216 с.
12. Ehrlich L. Suwerenność a morze w prawie międzynarodowym. – Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1961. – 236 st.
13. Ehrlich L. Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych. – Kraków: Nakładem księgarni Stefana Kamińskiego, 1947. – 76 st.

Житарев Є.В., ОНЮА

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ФОРМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ПОЛЯ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

В статье рассматриваются вопросы эффективности модельного законодательства, как средства унификации правового поля. Исследуются причины неэффективности модельного законодательства в странах с разными правовыми системами, перспективы развития модельного законодательства исходя из мирового опыта, факторы, которые влияют на имплементацию модельных норм в национальное законодательство.

A question of model legislation's efficiency as means of legal framework unification is considered in the article. There are investigated reasons of model legislation's inefficiency in countries with different legal systems, prospects of model legislation's development on the basis of world experience, factors having an influence on implementation of model norms in national legislation.

Відомо, що основною метою існування модельного законодавства є його втілення в національних нормах тієї або іншої країни, що входить до складу співдружності, у рамках якої й існує модельне законодавство. Багато вчених на сьогоднішній день критикують модельне законодавство й називають його малоефективною або зовсім неефективною формою гармонізації законодавства країн учасниць. Виникає питання – у чому ж неефективність даної форми? Сам по собі модельний акт не може через якісь причини служити для втілення зазначених цілей (те середовище, у якому він намагається «вжити» і принести користь є недосконалим) або складність у процесі трансформації модельного законодавства в національне. Обидві точки зору знаходять своє відображення в юридичній доктрині й мають свою аргументацію, а значить і контраргументацію. Цю тему досліджували багато вчених: Тихомиров Ю.А., Зинина У.В., Шестакова Е.В., Капустин А.Я. та інші.

Завдання вдосконалювання законодавства й уніфікації права зберігає своє значення протягом тривалого періоду й дотепер, однак воно перестає бути основним, як це було колись. Думка про всесвітню уніфікацію права законодавчим шляхом виявилася тепер обмеженою досить вузькими рамками. Вона особливо приваблива для нових галузей права й таких інститутів, як право повітряного простору, атомне право або право телебачення. [1]

Ні в кого на сьогоднішній день не виникає сумніву, що процес глобалізації не зупинити й подальша ефективність розвитку людства прямо

залежить від того наскільки згуртованими будуть зусилля різних країн і націй. Процес гармонізації й уніфікації правового поля різних країн є однією з площин, у якій необхідне вироблення діючого механізму їхньої реалізації. Однією з декількох форм гармонізації законодавства і є модельне законодавство, тому що уніфіковані акти служать для іншої мети – уніфікації законодавства.

Модельні акти, як правило, розробляються міжнародними організаціями, рідше – державами, і потім пропонуються законодавчим органам різних країн як зразок, на основі якого може бути прийнятий той або інший правовий документ. Ю.А. Тихомиров як особливий різновид модельних актів називає доктринальні законопроекти, підготовлені науковими колективами або окремими фахівцями. [2] Однак такі проекти навряд чи привернуть увагу держав, якщо не одержать підтримки (у тій або іншій формі) якої-небудь авторитетної міжнародної організації. При цьому в більшості випадків жодна держава не зв'язана «а ргіогі» зобов'язанням використовувати цю модель. Виключення становлять лише випадки, коли прийняття внутрішньодержавного правового акту на основі моделі становить статутний обов'язок держави, що є членом міжнародного інтеграційного об'єднання (міжнародної організації). Це передбачено, наприклад, Договором про створення Організації по гармонізації комерційного права в Африці. Однак специфіка співробітництва в рамках цієї організації така, що прийняті в ній документи навряд чи можна віднести до категорії модельних актів.

У США модельні нормативні акти розробляються Загальнонаціональною комісією представників всіх штатів разом з Американським інститутом права й Американською асоціацією адвокатів. Для того щоб проект став законом для штату, він повинен бути офіційно затверджений його законодавчим органом. Серед подібних кодексів першим і найбільш відомим є Торговельний кодекс, що містить 400 статей. Спочатку він був вироблений в 1952 р., а потім переглянутий в 1958 р. та 1962 р. Нині кодекс прийнятий практично у всіх штатах. Були створені також типові кодекси по кримінальному праву, кримінальному процесу й по доказовому праву. Постійно зростаюче число законів у США більш гостро порушує питання про їхню систематизацію, упорядкування для зручності користування й застосування. Існує ряд збірників, офіційних і приватних, що охоплюють федеральне законодавство або законодавство штатів. Є, наприклад, так званий Кодекс США, що представляє собою постійно обновлюваний, систематизований збірник діючих законів Федерації. [3]

В Європейському союзі Парламентська Асамблея Ради Європи приймає такі акти, як резолюції, конвенції, висновки, вказівки, що служать рекомендаціями відповідним урядам. Як приклад можна назвати Європейський кодекс соціальних гарантій, що служить зразком для національного законодавства. Ю.С. Безбородов розглядає наприклад, рамкові конвенції Ради Європи як акти, що містять модельні норми. Парламентська асамблея Ради Європи є по суті законотворчим органом, що видає близькі до модельних акти.

У Співдружності незалежних держав розробкою модельних законів займається Міжпарламентська Асамблея СНД, що була утворена 27 березня 1992 р. на основі Алма-Атинської угоди, підписаної головами пар-

ламентів Вірменії, Білорусії, Казахстану, Киргистану, Росії, Таджикистану й Узбекистану. Найбільше значення в діяльності Асамблеї мають питання, пов'язані зі зближенням і гармонізацією законодавчих актів держав СНД. Цей напрямок здійснюється на основі прийнятих МПА модельних законодавчих актів і рекомендацій.

У результаті аналізу модельних нормативних актів створюваних Генеральною Асамблеєю СНД, Парламентською Асамблеєю Ради Європи, Загальнонаціональною комісією представників всіх штатів США розроблених разом з Американським інститутом права й Американською асоціацією адвокатів можна зробити наступні висновки: модельні нормативні акти носять рекомендаційний характер (є «м'яким» правом), є «передправом» по своїй суті й головна їх ціль – відбиття їхніх положень у національному законодавстві; модельні нормативні акти містять нормативні рекомендації а також варіанти можливих правових рішень тих або інших питань певної сфери суспільних відносин. Але модельні акти, наприклад, США й СНД якісно відрізняються між собою рівнем юридичної техніки й змістом. Модельні акти СНД найчастіше не регулюють відносини, а лише містять норми-дефініції й норми-принципи, до того ж дублюють по предмету регулювання національні нормативні акти, суперечать один одному, не відповідають міжнародній практиці й т.д.

Головна властивість модельних актів – це те, що вони є своєрідним мостом між нормами міжнародного й внутрішнього права, вплітаються в тканину названих нормативних систем. Модельні закони безпосередньо вбирають у себе принципи, норми міжнародного права, переводячи їх у нормативно-концентрованому виді в національні законодавчі акти. Їм властивий рекомендаційний характер, що не виключає імперативних норм, визнаних у порядку добровільних самозобов'язань.

К.В.Шестакова визначає модельний закон як законодавчий акт рекомендаційного характеру, що містить типові норми й дає нормативну орієнтацію для законодавства. Він не є обов'язковим для законодавчих органів і служить для них нормативно-орієнтуючим стандартом.

Які ж перспективи розвитку модельного законодавства як засобу гармонізації законодавства на міжнародній арені?

На імплементацію в національне законодавство модельних норм у різних сферах регулювання впливає безліч факторів. В економічній області впливають такі фактори, як: внутрішнє політичне протистояння еліт (Грузія, Україна, Киргизія); різний економічний рівень розвитку країн СНД; велика непогашена заборгованість перед міжнародними кредиторами (Молдавія, Грузія). Розглядаючи тексти модельних документів, можна відзначити, що вони склалися виходячи із цих позицій для задоволення всіх учасників Співдружності й копіювалися з іноземних зразків. У результаті цього вони виходили розпливчастими, неясними, якого-небудь діючого правового регулювання від них очікувати було важко. Ще однією істотною перешкодою на шляху модельної законотворчості як основи економічної інтеграції є відсутність обов'язкової чинності й прямої дії модельних актів. Це дає підставу деяким авторам стверджувати, що вони не є правовими актами. Однак інші дослідники вважають, що відсутність обов'язкової чинності таких актів не позбавляє їх юридичної характеристики, а лише виключає застосування прямих

санкцій за їх невиконання. [4] На теперішній час можна сказати, що модельне законодавство не виправдало себе як засіб гармонізації законодавства в економічній сфері. Цьому є чимало причин, як об'єктивних, так і суб'єктивних. Так, імплементація модельних законів передбачує вирішення комплексу міждержавних проблем, що вимагають, як показує світовий досвід, тривалих строків, великих фінансових витрат, нормальних умов функціонування національних економік, налагодженої, постійно діючої системи міждержавного спостереження за виконанням прийнятих зобов'язань. [5] У цілому можна сказати, що імплементація норм модельного законодавства знайшла своє відбиття тільки у вузькоспеціалізованих програмах співробітництва. У цьому зв'язку можна констатувати, що рішення існуючих економічних і політичних проблем не вбачається через призму модельних законів.

Для правової науки може становити чималий інтерес вивчення досвіду Європейського співтовариства. Інструментом уніфікації економічного законодавства в ЄС служать регламенти й рішення – акти, подібні з федеральними законами. Інструментами гармонізації права служать директива, а в сфері кримінального права й кримінально-процесуального – рамкове рішення. [6] Пряма дія є також важливим фактором. Якби у відношенні згаданих вище актів ЄС, які видаються тисячами, застосовувалася б така громіздка процедура, яка застосовується в країнах СНД, необхідність самостійної імплементації кожного з них у національні правові системи викликала б повний параліч співтовариства.

Незважаючи на всі перераховані недоліки модельного акту як інструмента гармонізації, іншої форми, що була б настільки універсальна поки ще немає. Що стосується недосконалості юридичної техніки модельних актів, те це скоріше питання правотворчого суб'єкта, а не форми законодавства. Можливо необхідне залучення вузьких фахівців, юристів-теоретиків і практиків і т.д. До того ж сам процес трансформації модельного законодавства в національне непростий.

У результаті можна зробити висновок, що в першу чергу недостатнє теоретичне обґрунтування такої форми законодавства, як модельне і є головною причиною повільної динаміки розвитку цього засобу гармонізації законодавства.

Література:

1. Бехруз Хашматулла. Вступ до порівняльного правознавства: Навчальний посібник. – Одеса: Юридична література, 2002. – 328 с.
2. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. – М.: Издательство НОРМА, 1996. – 417 с.
3. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права: Курс лекций. М., 1997. – 672 с.
4. Martin Noguera, DJL. Instituciones y derecho de la Union Europea. Madrid, Mc Graw-Hill, 1996. Op cit. – P. 376.
5. Шульга В.А., Чистяков Е.Г. Проблемы и пути развития Экономического союза. Информационный бюллетень МЭК, Экон. союза. – 1997. – № 4. С. 134–142.
6. Право Европейского Союза: учебное пособие / С.Ю. Кашкин [и др.]; отв. ред. С.Ю. Кашкин. – М.: ТК Велби, изд-во Проспект, 2008. – 304 с.
7. Капустин А.Я. Международно-правовые проблемы природы и действия права Евросоюза. Дис. ... д.ю.н., М., 2001. – С. 79.